

A TÖRVÉNYES MUNKÁS VÉDELEM
MAGYARORSZÁGI EGYESÜLETÉNEK KIADVÁNYA
26.

SOCIÁLPOLITIKAI CONSERVATIVISMUS

KÖZGYŰLÉSI MEGNYITÓ
TARTOTTA
SZTERÉNYI JÓZSEF

BUDAPEST
KILIÁN FRIGYES UTÓDA
(NOSEDA TIVADAR)
M. KIR. EGYETEMI KÖNYVKERESKEDŐ

1914.

Socialpolitikai conservatismus.

Az 1913. év social politikájának legkimagaslóbb eseménye a berni nemzetközi munkásvédelmi conferentia. A törvényes munkásvédelem nemzetközi egyesülete luganoi nagygyűlésének kezdeményezését — ha jó későre is — siker koronázta, a svájci szövetségi kormány készséggel vállalkozott a conferentia egybehívásának kezdeményezésére és a legtöbb európai államnál sikerült visszhangra találnia: a gyermekmunka nemzetközi szabályozásának első lépése megtétett.

Kétségtől jelentős eredmény, mert minden egyes nemzetközi egyezmény csökkenését jelenti a nagy socialis súrlódási felületnek; minden ilyen egyezmény közelebb hoz bennünket ahhoz az ideális célhoz, hogy az összes fontosabb munkásvédelmi és munkásjóléti ügyek nemzetközileg szabályoztassanak.

Ez az újabb nemzetközi conferentia tehát újabb jelentős sikere a törvényes munkás védelem nemzetközi egyesületének.

Ha ezt általánosságban így megállapítjuk; ha örvendetesnek tartjuk a socialpolitikai egyezmények nemzetközi alakulásának fokozatos elterjedését, nem hallgathatom el, hogy a berni conferentiának a gyermekmunka védelmére vonatkozó határozatait nem tartom kielégítőknak, sőt úgy találom, hogy ott bizonyos aggódo félénkség nyilatkozott meg, mely inkább a több államban már meghonosodott szabályok egységes codifikálására szorított, semhogy jelentősebb lépést tett volna előre.

Igaz, hogy maga a conferentia olyan időre esett, mely az ipar szempontjából Európaszerte mindennek inkább mondható, mintsem kedvezőnek, sőt sok he-

lyűtt a lehető legkedvezőtlenebb viszonyokkal, néhol egyenesen válsággal kell annak megküzdenie. Ilyen időkben természetesen kevesebb a fogékonyság a socialis politika követelményei iránt.

Azonban, ha lehetett is ennek valamelyes befolyása a conferentia eredményeire, a jelek szerint ez a befolyás valami túlnagy nem lehetett, hanem inkább a conservatívabb irány érvényesült a conferentián, az a conservativismus, melynek nyomait erősen látjuk az újabb idő socialpolitikájában, mely abban jut kifejezésre, hogy a socialpolitikában nem kell tovább menni, mint ami éppen feltétlenül elkerülhetetlen.

Ennek az iránynak is kétségkívül megvan a maga jogosultsága. Nem felel ugyan meg az én elvemnek és az én meggyőződésemmek, mely azt tartja, hogy éppen a socialpolitikában kell praeventiv alapokra helyezkedni, előre dolgozni, a hangos követelést megelőzően cselekedni, mégis tiszteletre méltónak, jogosultnak és megvédhetőnek tartom ezt az irányt és álláspontot is. Csak nem tartom nemzetközi szabályozás eseteiben alkalmazhatónak, mert amily üdvös lehet ez adott helyzetben és viszonyok között az egyes nemzeti törvényhozások terén, annyira hibásnak tartom ezt nemzetközi vonatkozásaiban. Előbbi esetben nem zárja el az államok nemes versenyét, sőt egyenesen provokálja azt, utóbbi esetben azonban akadályul szolgálhat a fejlődésnek.

Ha egy-egy állam — mint a mostani berni conferentia határozatain is látszik — a maga törvényhozásának kereteit reáoctrojálhatja a részes összes államokra, úgy az nem egyenlő azzal, mintha a fejlődő kor socialis követelményeinek vetik magukat alá a nemzetközi egyezményben részes államok. Előbbi esetben is előáll ugyan valami eredmény, mert elmaradott államok mindég vannak és ezeknek bevonása a nemzetközi szabályozásba elvégre mégis csak haladást jelent, de lényegesebb eredményt ez mégis csak az illető államra magára jelent, mely a maga socialis teherviselésének egy részét kiterjesztette ezzel a többi államra is, illetőleg fokozta ezzel

a maga versenyképességét, vagy helyesebben szólva, csökkentette verseny-államainak előnyeit.

Ez utóbbit érzem én ki az idei berni conferentia határozataiból.

Nem szeretnék félreértetni, nem kicsinylem az eredményt, csak keveslem. Keveslem azért, mert félek, hogy hatása a gyermekmunka védelmének fejlődésére korlátozólag fog hatni. Hisz hogy csak itt-hon maradjak, Magj-arország példáját vegyem, lehet-e majd nálunk messzebbmenő védelemre csak gondolni is, mikor a nemzetközi egyezmény messze mögötte marad annak, amit már magunk terveztünk?

Ne méltóztassanak szerény telenségnek venni, hogy a magam ipartörvény-javaslatával¹⁾ hasonlítom össze a nemzetközi conferentia határozatait, de ez az egyedüli magyar hivatalos összehasonlító alap, csak ezzel állíthatom szembe azokat a határozatokat.

Sajnálattal kell megállapítanom, hogy ez utóbbiak nem bírják el az összehasonlítást, mi sokkal messzebb akartunk menni a gyermekmunka védelmében, mint a berni conlerentia ment.

Sorra veszem a conferentia határozatait és azok mellé állítom az említett ipartörvény-tervezet rendelkezéseit, csak így bírálható el az anyag.

Első helyen áll a *munkaidő* kérdése.

A conferentián megállapított egyezményi tervezet szerint: a munkaidő a befejezett 16 évig, valamint nőkre általában 10 óra, de ez sem feltétlenül, mert a maximális munkaidő megállapítható heti 60 órában is, oly módon, hogy az hétköznapokon 10 $\frac{1}{2}$ órát tesz ki.

Ezzel szemben a mi ipartörvényünk tervezete szeriit: a munkaidő a betöltött 14 évig 8 órás keretben 7 órai, a betöltött 16 évig 9 órás keretben 8 óra. de még ez az idő is leszállítható egy órával a veszélyes üzemekben; és végül

nők szombaton délután 5 óra után nem foglalkoztathatók.

¹⁾ Sztérényi József: az Ipartörvény módosítása IV. Rész. Törvényjavaslat az ipar gyakorlásáról, valamint az ipari és kereskedelmi alkalmazottak védelméről : XI. kötet.

Azt hiszem, a különbség szembeötlő

De menjünk csak tovább.

Következik a védelem *terjedelme*, t. i. az üzemek, melyekre a korlátozás kiterjed.

Az egyezményi tervezet szerint: a védelem csak tiz munkásnál többet foglalkoztató üzemekre érvényes; családtagokat foglalkoztató üzemekre pedig egyáltalán nem terjed ki ;

ellenben a mi ipartörvény-tervezetünk szerint: a védelem

kiterjed mindazokra, akik az ipartörvény rendelkezése alá tartozó munkaadó műhelyében, üzletében, vagy vállalatában ipari munka, illetve az üzlet-hez tartozó személyes szolgálatok teljesítése céljából szakmunkára mint iparossegéd, tanoncz, gyári munkás, vagy az üzlet, illetve az ipari munka céljaira szolgáló alárendelt természetű munkák végzésére mint segédmunkás (anyagfordó, pénzbeszedő, bolti és üzleti szolgálta, csomagoló, raktári munkás stb.) alkalmazásban állanak;

kiterjed továbbá az ipari és kereskedelmi irodákban, illetve általában irodai munkára alkalmazott és az említett csoportba tartozó munkásokra, ezen irodákra nézve 10 órás keretekben 8 órai effectiv munkaidőt állapítva meg;

kiterjed ezenkívül a kizárólag árusítással és a közönség kiszolgálásával foglalkozó női alkalmazottakra, akiknek 12 órás keretben 10 órai effectiv munkaidőt enged meg és végül

kiterjed az otthonmunkásokra, valamint az alkalmazott családtagokra is.

A magyar ipartörvény tervezete tehát a gyermekmunka védelmét az ipar egész területére akarta kiterjeszteni, amint természetes is, ellenben a berni conferentia itt is megelégedett a tulajdonképpen gyári üzemekben foglalkoztatott gyermekek védelmével. Nem akarok részletes kritikát gyakorolni a berni conferentia határozatai fölött, de még sem hallgathatom el aggályomat ebben a kérdésben, mert hisz ilyképpen tulajdonképpen kiesik a védelemből az iparban alkalmazott gyermekeknek sok helyütt legna-

gyobb része, az összes kisiparos inasok, kiknek száma például nálunk Magyarországon meghaladja a százötvenezeret.

Ámde folytassuk csak az összehasonlítást, melynek során a *munkaszünetek* következnek.

A conferentia egyezményi tervezete szerint 6 órai munkáig nem kell szünet, 6 órai munkánál vagy ez alatt vagy közvetlenül utána félórai szünet adandó.

Ezzel szemben a mi ipartörvény-tervezetünk a betöltött 14. évig 4 órai, azonfölüli munkásoknál pedig 5 órai munka után rendelt félórai, ezenkívül pedig délben egyórasi szünetet, kimondva ugyanakkor, hogy ha a munkaidő 24 óra alatt 9 óránál nem több, csak a déli szünet engedélyezendő, ha pedig a munkaidő 24 óra alatt 6 óránál nem több, szünetek egyáltalában mellőzhetők. A magyar törvénytervezet tehát a szünetek tekintetében is sokkal liberálisabb, mint a berni conferentia határozata.

Hogyan állunk már most a *kivételekkel*? Mert ez nem kevésbbé fontos ám, hisz kivételek címén, ha e részben túlságosan liberális eljárás követtetik, még az a kevés is kijátszható, ami egyáltalán nyújtatik!

A conferentia határozata szerint kivételek 16 éven alul levőkre csak az állam érdekében vagy egyéb közérdekből kifolyólag vagy pedig vis major alapján bekövetkezett üzemmegszakítás folytán engedélyezhetők; az egyezmény alá tartozó többi személyekre vonatkozólag ezenkívül még engedélyezhetők kivételek:

a) gyors romlásnak kitett nyersanyagokat vagy tárgyakat feldolgozó üzemekben a gyors romlásból származó károsodás elhárítására;

b) idényszerű iparágakban;

c) rendkívüli esetekben bármely iparágban,

de a túlórák a napi munkaidőt 12 óránál többre nem emelhetik, kivéve a hal-, főzelék- és gyümölcsconservgyártást, hol még ennek túllépése is megengedtetik; kimondja végül a határozat, hogy a túlórák száma évenként 140-nél több nem lehet; de

180-ra emelkedhetik téglagyárakban, a ruházati iparban, a pipereárúk készítésében, dísztollak és művirágok készítésénél és a hal-, főzelék- és gyümölcsconser v gyártásban.

Tehát bőségesen van gondoskodva kivételekről. Kivételek elől természetesen a magyar ipartörvénytervezet sem zárkozhatott el, hisz az étellel számolni kell, azt nem lehet törvényekhez idomítani, hanem ahhoz kell a törvényeket alkalmazni. Ezt tette törvényjavaslatunk is, midőn az ipar érdekeivel számolva, kimondotta, hogy a túlórák engedélyezhetők az idényelv befolyásának alávetett iparokban, az idény okozta rendkívüli munkatorlódások alkalmával, erőhatalom vagy elemi csapások által okozott károk megszüntetése céljából, az üzlet, illetve üzem első berendezésénél, áthelyezésénél, átalakításánál, leltározásánál, zárlatoknál, vásári előkészületeknél, rendkívüli forgalom lebonyolításánál; ele az így engedélyezett túlórák sem érhetik el a nemzetközi egyezményben tervezett magasságot, mert egy évben csak 60 napra és a betöltött 16. évig naponként csak 1 órára vannak korlátozva, minélfogva a betöltött 16. évig évenként csak 60 túlóra a maximum; a tervezet ezenkívül kimondja — és ez felette fontos — hogy a túlórák okvetlenül külön fizetendők.

Eddig a nappali munkára vonatkozó rendelkezések.

Nem ilyen nagyok az eltérések az éjjeli munkát illetőleg, itt a két tervezet már közelebb esik egymáshoz, eltekintve a kivételektől, melyeknél a nemzetközi egyezmény-tervezet ismét jóval liberálisabb, mint volt a magyar ipartörvény tervezete.

Előbbi szerint az éjjeli munka a lie töltött 16. évig tilos; még pedig:

a 14. éven alul e tilalom feltétlen; az éjjeli pihenő tartama legalább 11 óra, melynek esii 10 és reggeli 5 óra közé kell esnie;

míg utóbbi szerint a feltétlen tilalom kiterjed a betöltött 16. évig, az éjjeli pihenő minimuma ugyan csak 11 óra, melynek azonban esti 8 és reggeli 6 óra közé kell esnie.

Ez az egyedüli pont tehát, melynél a nemzetközi egyezmény-tervezet nem áll lényegesen mögötte a mi ipartörvény-tervezetünknek!

Az összehasonlítás teljessége kedvéért még az éjjeli munka kivételeit is szemBé kell állítanom, hogy egész terjedelmében kitűnjék a különbség, mely a kettő között fennáll.

A nemzetközi egyezmény-tervezet szerint a 10 óra este és 5 óra reggeli időtartamtól eltérés engedhető kő- és barnaszén-bányákban, ha két munkaszakasz között általában 15, de legalább is 13 órás időszak van;

eltolható továbbá a pékiparra nézve esti 9 és reggeli 4 óra közé, ha a nemzeti törvényhozás ebben az iparágban általában tiltja az éjjeli munkát < (tehát ebben az iparágban az éjjeli munka tilalma még egyáltalában kérdéses) 14-ik évüket betöltött alkalmazottakra vonatkozólag az egyezmény életbelépése tiz évre kitolatik.

Az üvegiparban, a kályhák mellett foglalkoztatott munkásokra nézve és a vasat és aczelt folytonos üzemben feldolgozó kohó- és hengerművekben a közvetlenül a kályhával összefüggő munkákkal foglalkoztatott munkásokra nézve; mindkét esetben az éjjeli munka, a fiatalok kiképzésére szükséges munkákra szorítandó és addig alkalmazható, amíg életükre, vagy egészségükre különös veszélyt nem rejt magában.

Ugyanezt illetőleg a magyar ipartörvény-tervezet rendelkezései következők :

A pihenő idő eltolható oly módon, hogy a munka esti tíz óráig folytattatik :

a) olyan üzletekben, műhelyekben és irodákban, melyekben a munka nem gyárszerűleg végeztetik, vagy melyekben az alkalmazottak száma tíznél nem több, erőhatalom és elemi csapások által előidézett üzem megszakítás elhárítása céljából, vagy nagyobb munkatorlódások esetén, de évenként legfeljebb 60 napon,

h) gyárakban, gyáripari üzemekben és olyan üzletekben, műhelyekben vagy irodákban, melyekben

a 14. életévüket betöltött nőalkalmazottak munkaideje 8 óránál nem több.

Az éjjeli pihenő egy órával rövidíthető a 14. éven felüli férfi és 16 éven felüli női alkalmazottak részére, de egy évben 60 napon keresztül, olyan üzemekben, tekintet nélkül az abban végzett munka természetére és az alkalmazott egyének számára, melyekben a munka mennyisége az idények befolyásának van alávetve az ezek okozta munkatorlódások esetén és ezenkívül rendkívüli körülmények által okozott szükség esetén minden üzemben;

az éjjeli foglalkoztatás tilalma 14. évüket betöltött férfi és 16 évüket betöltött nőalkalmazottakra felfüggeszhető :

a) erőhatalom vagy elemi csapás okozta üzemmegszakítások megszüntetése céljából szükséges munka teljesítésére, ha azoknak időszakosan visszatérő jellegük nincs és ha azok előreláthatók és így elháríthatók vagy másképp megszüntethetők nem voltak,

b) gyors romlás vagy elváltozás veszélyének kitett nyers anyagok vagy félgyártmányok megmunkálása, ha a romlás vagy elváltozás veszélye előrelátható nem volt, vagy másképp el nem hárítható, de évenként csupán 60 napon keresztül.

14 évüket betöltött férfi és nőmunkások részére, kiknek egészségére vagy testi fejlődésére az ily munka hátrányos befolyással nincs, este 8 órán túl 10 óráig vagy a szükséghez képest azon is túl éjjeli munkát engedélyezhet az iparfelügyelő olyan üzemekben, melyek nem gyárszerűleg folytattatnak, vagy amelyekben tíz munkásnál több nem alkalmaztatik, vagy végül melyekben az alkalmazottak nem termelési, illetve feldolgozási, hanem a közönség kiszolgálásával járó vagy azzal kapcsolatos munkát végeznek.

Az éjjeli munka tilalma felfüggeszhető oly gyárüzemekben, melyekben a munka megszakítás nélkül folyik, oly 14 évet betöltött férfimunkásokra nézve, kiknek egészségét vagy testi fejlődését a munka nem veszélyezteti

Végül egy évben 60 napon át felfüggeszhető az éjjeli munka tilalma oly 14. évüket betöltött férfi és nőmunkásokra vonatkozólag, kiknek egészségét vagy testi fejlődését az ily munka nem veszélyezteti oly üzemekben, melyekben gyors romlás vagy elváltozás veszélyének kitett nyers anyagok vagy félgyártmányok dolgoztatnak fel.

Íme, néhány szemelvény a berni konferencia conservatív felfogásáról, illetőleg a konferentián a conservatív iránynak érvényesüléséről. A harmadik nemzetközi konferencia huszonhárom év után alig jutott valamivel tovább, mint az első, az 1890. évi berlini konferencia. Valami túlságos haladásnak ez nem mondható.

Azonban, ha igazságosak akarunk lenni a berni konferencia iránt, el kell ismernünk, hogy az ott megnyilatkozott conservatív irányzat nem éppen újabb keletű, a konferencia csak honorálta azt az irányzatot, mely néhány év óta — ellentétben a korábbi irányzattal — a munkásosztályal szemben általában érvényesül és legutóbb különösen az új német nagy munkásbiztosítási törvényben és az osztrák új munkásbiztosítási törvényjavaslatban jutott kifejezésre: a munkásosztály visszaszorítása érdekeinek képviselőjénél.

Ha nézzük a német törvény idevágó rendelkezéseit, ha az osztrák törvényjavaslat irányzatát vizsgáljuk és összehasonlítjuk ezeket a magyar munkásbiztosítási törvény (1907. évi XIX. t.-cz) által teremtett helyzettel: akkor tűnik ki csak igazán, hogy mily messze mögötte maradnak ezek az újabb keletű törvényhozási alkotások a mi sokat ócsárolt magyar törvényünk mögött.

Furcsán hangzik talán a mi általános socialis viszonyaink közepette, de való tény, mely elől nem lehet szemet hunyni, a mit különösen a bennünket oly szívesen alábecsülő külfölddel szemben nem hangsúlyozhatunk eléggé, de a mit nem ajánlhatunk eléggé a hazai munkásosztály figyelmébe sem, t. i. hogy Magyarország sokkal liberálisabb felfogást tanúsít a munkásosztálynak érdekei képviselőjére

való befolyása tekintetében, mint a magyar iparral egyébként össze sem hasonlítható hatalmasabb iparral bíró államok.

Nem akarok itt a betegsegélyezésben való paritásos teherviseléssel, mint egyedül helyes megoldással foglalkozni, melyet Magyarország már 1907-ben megoldott, Németország akart, de nem bírta megvalósítani (a törvényjavaslat ez alapon állott, de az alkotmányos tárgyalás során ez a rendelkezés elejtetett), Ausztria pedig még csak meg sem kísértett. Csupán arra kívánok reámutatni, hogy míg nálunk a munkásoknak — daczára, hogy a balesetbiztosítás költségeihez nem járulnak hozzá úgy a betegsegélyezés, mint a balesetbiztosítás összes vonatkozásaiban és összes fórumain paritásos képviselőletük van, hogy az egész pénztári működés a legtisztább autonomikus alapon van biztosítva: addig Németországban a balesetbiztosításba még mindig nem levertek a munkások befolyást, az autonómia a betegsegélyezésben nem érvényesül megfelelően, a hatóságoknak különösen a tisztviselők és alkalmazottak választásánál olyan szerep jutott, mely az autonómiával nem igen egyeztethető össze; az új osztrák törvényjavaslat pedig a biztosítás betegsegélyezési részében egy új szervet, az ú. n. »Bezirksstelle«-t kreálja, mely tulajdonképpen nem egyéb, mint egy kerület betegsegélyező pénztárainak összefoglalása, mely azonban a pénztárak önállóságát csaknem teljesen megszünteti. Ebben az új szervben — melynek elnökét a politikai hatóság nevezi ki — a törvényjavaslat szerint a munkaadók és munkások $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{3}$ részben lettek volna képviselve, mitigáló elem gyanánt pedig $\frac{1}{3}$ részét a tagoknak a politikai hatóság nevezte volna ki, de még ezen is változtatott az osztrák képviselőház socialis bizottsága, még pedig a munkásság rovására, amennyiben az említett rendelkezést odamódosította, hogy ez a szervezet áll $\frac{1}{5}$ részben munkaadókból, $\frac{2}{5}$ részben biztosításra kötelezett alkalmazottakból, $\frac{1}{5}$ részben önálló biztosítottakból (kisiparosok), $\frac{1}{5}$ részben pedig a politikai hatóság által kinevezettek közül, vagyis

$\frac{3}{5}$ részszel áll szemben a munkások $\frac{2}{5}$ rész képviselője.

Ugyanezen törvényjavaslat szerint a balesetbiztosításban a munkások egyharmad képviselőt nyerne, de az elnök már nem lehet munkás, holott a magyar törvény szerint felváltva választandó a munkaadók és az alkalmazottak sorából.

Ámde nem folytatom tovább; azt hiszem, ezek a futólagos szemelvények is elég bizonyosságot szolgáltatnak azon állításom mellett, hogy az újabb socialpolitika iránya erősen conservatív és a munkásosztály érdekeinek a munkások bevonásával való szolgálata tekintetében Magyarország elől jár.

Abban a reményben, hogy jövő socialpolitikánkat ugyanez a liberálisabb szellem fogja áthatni és hogy a magyar törvényhozás az ipari érdekek kellő figyelembe vétele mellett jövőben is ezt az irányt fogja követni, üdvözlöm t. tagtársainkat és a Törvényes Munkásvédelem Magyarországi Egyesületének ideai közgyűlését megnyitom.